

YER KADASTRINI RIVOJLANISHIDA ELEKTRON KARTALARNING ROLI

Abdinazarov Azizjon Chorikulovich

Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti o‘qituvchisi.

Rustamov Muslimbek O‘tkirovich

“TIQXMMI” Milliy tadqiqot universiteti huzuridagi Beshkent qishloq xo‘jaligi
texnikumi o‘quvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada yer kadastrini rivojlanishida elektron kartalarning roli hamda zamonaviy elektron raqamli kartalarni chizish va yer maydonlarini hisoblash ishlari bayon etilgan.

Kalit so‘zlar. Elektron karta, geodeziya, GAT, yer kadastri va kartografiya.

Respublikamiz qishloq xo‘jaligi sohalarida ilm – fan yutuqlaridan keng foydalanishga, zamonaviy texnika va texnologiyalarni ishlab chiqarishga jalb qilishga katta e‘tibor qaratilmoqda. Bugungi kunda yer resurslarini boshqarish sohasida ham zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash, ish jarayonlarini avtomatlashtirish ishlari amalga oshirilmoqda. Shunday ishlardan biri yer tuzish va yer kadastri maqsadlari uchun elektron kartalarni yaratish texnologiyalaridir.

Hozirgi davrda yer tuzish va yer kadastrini yuritishda foydalaniladigan kartalar o‘tgan asrning oxirigacha an‘anaviy uslublarda, ya‘ni kartalar qo‘lda chizilib, yer maydonlari hisoblab kelingan. Keyin esa zamonaviy elektron raqamli kartalarni chizish va yer maydonlarini hisoblash ishlari to‘liq kompyuterlashtirilib, avtomatlashtirilgan tizimda kartalar yaratish yo‘lga qo‘yildi.

Ma‘lumki, elektron kartalar bu dasturli qabul qilingan kartalarni proyeksiyalash va shartli belgilar tizimi kabi texnik vositalar yordamida tasvirlangan va dasturli boshqarish mumkin bo‘lgan kartografik tasvirdir. Bu turdagi karta va planlar raqamli karta yoki geoaxborot tizimining ma‘lumotlar bazasiga asoslanib yaratiladi.

GAT ining yer resurslarini boshqarish sohalaridagi o‘rni benihoya katta va bu tizim yordamida yer uchastkalari to‘g‘risidagi barcha xuquqiy, iqtisodiy va geografik ma‘lumotlarni to‘plash, dasturlar yordamida qayta ishlash va ularni tasvirlash ishlari avtomatlashgan tizim yordamida amalga oshiriladi. Bunday tizim o‘z navbatida vaqt tejalihsiga va albatta ishning sifatli bo‘lishiga zamin yaratadi.

Quyida an‘anaviy va zamonaviy kartografiyaning qiyosiy tahlili bir necha bosqichlarda olib borilishi ko‘rilgan:

❖ Ma‘lumot to‘plash yo‘llari–an‘anaviy usullarda-quyidagi bosqichlarni o‘z ichiga oladi: aerofototasvirlar, raqamli masofaviy zondlash, geodezik ishlar, ishchi chizmalar, statistik ma‘lumotlar.

❖ GAT usullarda ayni an‘anaviy yo‘l bilan va qo‘shimcha tayyor raqamli kartalar, relyefning raqamli modeli, raqamli ortofototasvirlar, raqamli ma‘lumotlar bazasi.

❖ Ma‘lumot kiritish- an‘anaviy usullarda nuqta, chiziq, maydonlarni qog‘ozga tushirish.

❖ GAT usullarda nuqta, chiziq, maydonlarni kompyuter xotirasiga tushirish.

❖ Ma‘lumotni qayta ishlash -an‘anaviy usullarda tahlilchi mutaxassis tomonidan ishlatiladigan chizg‘ich, planimetr, transportir va boshqa asboblar qo‘llaniladi.

❖ GAT usullarda kompyuterning axborotini o‘lchash, taqqoslash va ma‘lumotlar bazasida tasvirlash imkoniyatlari.

❖ Ma‘lumotni saqlash va tanlash- an‘anaviy usullarda nuqta, chiziq, maydonlar qog‘ozlar shartli belgilar yordamida chiziladi. Tanlash o‘qish bajariladi.

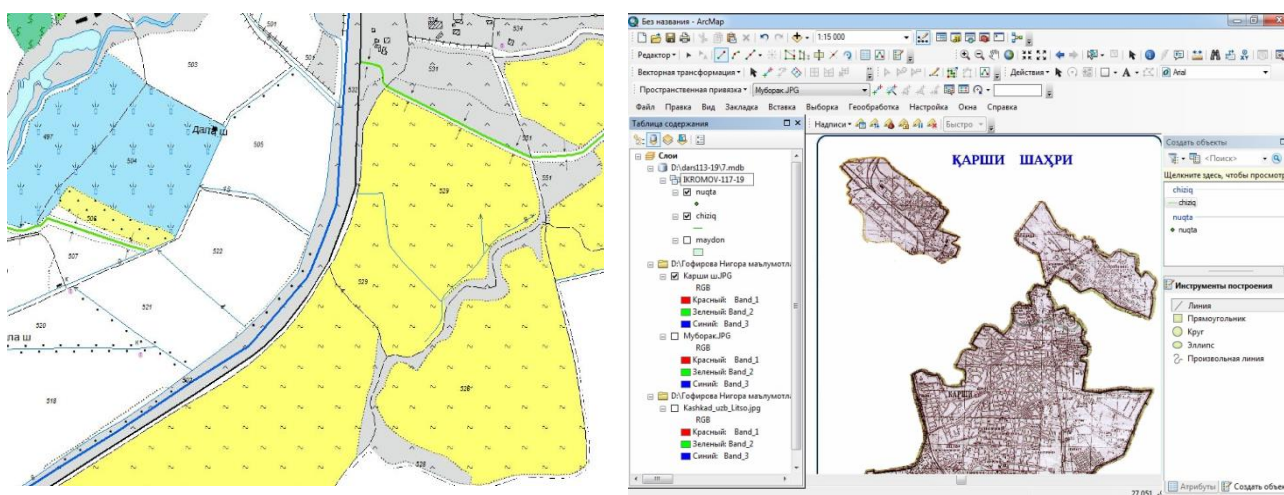
❖ GAT usullarda nuqta, chiziq va maydonlar rastr, koordinata yoki identifikator sifatida kompyuter xotirasida saqlanadi. Atributlar jadvali koordinatalar bilan bog‘liq bo‘ladi. Tanlashda kompyuter orqali izlashning effektiv usullaridan foydalaniladi.

❖ Kartalarni ishlab chiqarish- an‘anaviy usullarda qog‘ozli ko‘rinishda, turli xil ma‘lumotli kartalar alohida-alohida tasvirlanadi, kartogrammalar ham qo‘shilishi mumkin.

GAT usullarda raqamli ko‘rinishda va istalgan payt qog‘oz ko‘rinishida bosmaga chiqarish mumkin, barcha ma‘lumotlarni yagona umumiy karta sifatida ajratgan holda tasvirlash va boshqa turdagi statistik diagrammalar va jadvallarni

qo‘shib chiqarish imkoniyati mavjud. Ushbu tahlildan ko‘rinib turibdiki, GAT ma’lumotlarini qo‘llagan holda karta va planlar tuzish an’anaviy usullarga nisbatan bir necha marotaba afzaldir.

Tuzilgan elektron raqamli karta va plani xo‘jaliklararo yer tuzish loyihasi ishlarida xam foydalanish mumkin. Bu dastur xo‘jaliklararo yer tuzish loyihasi ishlarini bajarishda keng qulaylik va imkoniyatlarga ega bo‘lib, yuzani aniqlashda qo‘llaniladigan an’anaviy usullarga hojat qoldirmaydi.

1-rasm. GAT dasturlarida elektron kartalarni tuzish.

Bundan tashqari elektron raqamli karta va planlar davlatimiz boyligi hisoblanmish yillik paxta va g‘alla maydonlarini almashlab ekish dalalariga borishda va ularning monitoringini olib borishda ham katta xizmat qiladi.

Hozirgi yangi texnologiyalarni qo‘llash natijasida elektron raqamli kartalardan foydalanish imkoniyatining qulayligi an’anaviy (eski) usulga nisbatan afzalligi ma’lumdir.

Xulosa qilib shuni ta’kidlash kerakki, geoaxborot tizimlarida yaratilgan elektron raqamli kartalardan foydalangan holda yer tuzish va yer kadastr i ishlarini bajarish vaqt, mehnat va harajatlar sarfini kamaytiradi. Shu bilan birga bajarilgan ishlarning sifatini va aniqlik darajasini oshiradi, yer kadastr i axborotlaridan foydalanuvchilarga keng imkoniyatlar yaratadi. Bu esa yer tuzish va yer kadastr i sohasining rivojlanishida katta ahamiyatga egadir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Aralov M. Talabalarni o‘qitishda dasturiy vositalar yordamida kartalar bilan ishlash hamda tizimli yondashuv asosida o‘qitishni takomillashtirish. O‘zbekiston Milliy universiteti xabarlari, 2022, [1/1/2].
- 2.Mirzaliyev T., Musayev I., Safarov E. Ijtimoiy-iqtisodiy kartograrfiya. Darslik. – Toshkent: “Yangi asr avlodi”, 2009.
- 3.Mirzaliyev T., Safarov E.Yu., Egamberdiyev A., Qoraboyev J.S. Kartashunoslik. – Toshkent, 2012.

